

Kitap İnceleme/Book Review

The Historic Urban Landscape: Managing Heritage in an Urban Century

*

Francesco Bandarin ve Ron van Oers

The Historic Urban Landscape: Managing Heritage in an Urban Century

UK, 2012, Wiley-Blackwell, 255 p

İclal Dinçer

Yıldız Teknik Üniversitesi

Francesco Bandarin ve Ron van Oers tarafından hazırlanan ve 2012 yılında Wiley-Blackwell tarafından yayınlanan Tarihi Kent Peyzajı: Kent Çağında Mirası Yönetmek (*The Historic Urban Landscape Managing heritage in an urban century*) başlıklı kitap, tarihi kent peyzajı kavramını kapsamlı olarak ele alması açısından bir ilk eser olarak değerlendirilebilir. Kitabın editörlerinden Francesco Bandarin¹ UNESCO Kültür Birimi Genel Başkan Yardımcısı ve kitabın yayınlandığı tarihte Venedik Mimarlık Enstitüsü'nde (IUAV) şehir planlama ve koruma alanında profesör olarak görev yapıyor. İkinci editör olan Dr. Ronald Van Oers² ise o tarihte UNESCO Dünya Mirası Asya, Pasifik-Çin Eğitim ve Araştırma Enstitüsünün (WHITRAP) Başkan Yardımcılığı görevini sürdürüyordu. 28 Nisan 2015 tarihinde vefat eden tarihi kent peyzajı kavramının gelişiminde büyük katkısı olan bu değerli insanı bu vesileyle saygıyla analım.

Kitap, "Kentsel koruma için yeni bir yaklaşım" (*A new approach to urban conservation*) başlıklı Önsöz ile açılıyor. Yazarlar vermek istedikleri mesajı Kentsel Koruma: Modern Ütopya mı? (*Urban Conservation: a Modern Utopia?*) sorusuyla özetliyorlar. Bu sorunun cevabını, 18-yy'dan 20. yy'a uzanan dönem içinde ele alıyor ve sanayi devriminin yarattığı za-

¹ <http://www.unesco.org/new/en/culture/about-us/who-we-are/assistant-director-general/>

² <http://whc.unesco.org/en/news/1270>

rarlara karşı geliştirilen 'kusursuz kent' (*the perfect city*) anlayışını Theodor Fritsch 'in 'Geleceğin Kenti' (*Future City*) yaklaşımı, Ebenezer Howard 'ın 'Bahçe Şehir' (*Garden City*) ve Tony Garnier 'nin 'Endüstri Kenti' (*Industrial City*) üzerinden okumayı başlatıyorlar. Günümüze yaklaştıkça Modern Hareket' (*Modern Movement*) ile başlayan rasyonel, verimli ve yaşanabilir kentsel modellerin önerildiği Le Corbusier'in 'Radiant City', Wright'ın 'Broadacre City' yaklaşımları; daha sonra Yona Friedman 'nın 'Spatial City 'yaklaşımı ile takip eden yıllarda geliştirilen 'Megastructure' ütopyaları üzerinden kentsel koruma yaklaşımını tartışmaya açacaklarının ipuçlarını veriyorlar. Bu bağlamda 'Sürdürülebilir Kent' (*Sustainable City*) kavramını tanımlamak üzere kullanılan 'Yeni Şehircilik' (*New Urbanism*), ya da 'çağdaş girişimlerin' (*contemporary attempts*) de kentsel ütopya içinde değerlendirilebileceğine vurgu yapıyorlar. Bu genel çerçevede içinde yazarlar modernitenin içinde oluşan bu ütopyalar arasında, kentsel koruma anlayışının da var olduğunu fakat kentsel korumanın, ütopyanın dışında, bir politika ve planlama uygulaması olduğunu savunuyorlar. Kitabın amacını, modern zaman ütopyalarının sorgulanması olarak tanımlayan yazarlar aynı zamanda klasik paradigmaları revize etmek için de bir girişim olarak açıklıyorlar. Bu anlamda kitabı, şehrin gelişmesi ile kentsel koruma uygulamalarının bütünleşmesi için bir sorgulama aracı olarak okunmalı ve değerlendirilmelidir ifadeleriyle okuyucuya sunuyorlar.

Yazarlar koruma düşüncesinin geçirdiği evrim, 19. yüzyılda Fransız Devriminin açtığı yolla başlasa da, kentsel koruma teorisinin neredeyse bir yüzyıl sonra geliştiğine işaret ediyorlar. 19. ve 20. yüzyıllar boyunca tarihi kentsel alanların Modern Hareket'in yaygınlaştırdığı sağlıklı kent ve geliştirmeci politikalar ile yüzyüze geldiğine değiniyorlar. Geçtiğimiz son 50 yılda ise mimarlık ve kent planlama paradigmalarında güçlü değişimler yaşandığını; kentsel korumayı destekleyen kurumsallaşma ve profesyonelleşmelerin gerçekleştirildiğini belirtiyorlar. Yazarların batı kentleri açısından yaptığı değerlendirmeler Türkiye pratiğinde de kısmen izlenebilen bir sürece işaret ediyor; tarihi kentler kültürel turizmin ikonları haline gelmelerinin yanısıra, fiziksel mekan kalitesi, yerin ruhunun sürekliliği, yerel kimlikle desteklenmiş kültürel ve sanatsal etkinliklerin yoğunluğu, önemli bir ekonomik pazar olmalarının yarattığı olanaklarla yaşam içinde diğer kentlere kıyasla daha yüksek statü kazanıyorlar. Yazarların vurguladığı önemli bir konu da tarihi kent korumasının şehir planlaması içinde giderek daha ağırlıklı bir alan haline geliyor

olması; kent yönetimi ve koruma konularının birbirinden izole biçimde düşünüldüğü dönemin sona erdiğine ve gelecek dönem kent yönetiminde korumanın kentsel gelişim ve yenilenme süreçleriyle bütünleşik olarak sürdürüleceğine işaret ediyorlar. Kente bu yeni tutum ile bakılan kitapta 'kentsel koruma' yerine 'tarihi kentsel koruma' teriminin kullanılmasının tercih edilmesinin nedeni de bu şekilde açıklanıyor.

Özellikle gelişmekte olan toplumlarda koruma ilkeleri ile uygulama gerçeği arasında yaşanan boşluğun farkına varan kentsel koruma uzmanları bu zorlukla mücadele için yeni yaklaşımlar ve araçlar bulmak üzere çağrıda bulunuyorlar saptamasını yapan yazarlar UNESCO Dünya Mirası Genel Kurulu'nun 2005 yılı toplantısında yeni uluslararası standartlar ve uygulama araçlarının geliştirilmesi çağrısının tam da bu bağlamda gerçekleştirildiğini vurguluyorlar. Dünyanın çeşitli bölgelerinden uzmanlardan oluşan büyük bir grup ile işbirliği içinde hazırlanan "Tarihi Kent Peyzajı Tavsiyesi" (*Recommendation on the Historic Urban Landscape*) Kasım 2011'de UNESCO Genel Konferansında 'bağlayıcı olmayan yasa' (*soft law*) niteliğiyle kabul ediliyor. Bu bağlamda yazarlar kitabı şöyle takdim ediyorlar; kitap, bu yaklaşımın arka planını ve gerekçelerini inceliyor ve onun kavramlaştırılmasının yanı sıra potansiyelini netleştirmek istiyor. Tarihi Kent Peyzajı yaklaşımının kökenlerine bakarken özellikle kentsel korumanın Batı düşüncesi ve değerler sistemlerinden etkilendiğini vurguluyorlar. Bununla birlikte son dönemlerde farklı geleneklere ait değerler sisteminin mevcut kavramlarla uyumlaştırılmaya çalışıldığına dikkat çekerek, 1994 Nara Özgünlük Belgesinin koruma değerlerinin kültür eksenli ele alınmasında önemli bir yol açtığını, toplum ve onun mirası arasında etkili ve sürdürülebilir bir bağlantı kurduğunu ve ayrıca Tarihi Kent Peyzajı yaklaşımına da temel oluşturduğunu belirtiyorlar. Yazarlar bu yaklaşımın birbiriyle ilişkili birkaç faktörün birlikte değerlendirilmesiyle ortaya çıktığını belirterek bunları şöyle özetliyorlar: Değer yargılarının ve koruma yaklaşımlarının kültürden kültüre farklılaştığının kabul edilmesi önem taşımaktadır; Yapılı çevrenin korunmasında doğal ve kültürel faktörler arasındaki bağın ve hızlı sosyal ve ekonomik değişimlerin getirdiği yeni sorunların farkında olunmalıdır; Sanatın ve yaratıcı endüstrilerin merkezi olarak tarihi şehirlerin rolü artmaktadır. Nitekim bu ifadeler UNESCO'nun 2011 Tavsiyesi'nde de yer almaktadır. Tarihi Kent Peyzajı yaklaşımını, bütüncül koruma anlayışında yeni bir yol olarak tanımlayan yazarlar; diğer normatif araçlar gibi, onun da modern ihtiyaçlar ve düşünce sonucunda ortaya

çıkışını fakat aynı zamanda da köklerini kentsel koruma tarihinin içinden aldığını vurgulamaktadırlar. Bu kapsamda vurguladıkları ikinci konu; Tarihi Kent Peyzajı yaklaşımının mevcut doktrinleri değiştirmek için tasarlanmadığı, yapılı çevrenin korunmasındaki politika ve uygulamaları bütünleştirmede bir araç olarak öngörüldüğü, ve bu anlamda bir yüzyıldan uzun süren katmanlaşmış ve çeşitlenmiş vizyon ve metodolojileri içerdiği. Bu çerçevede Tarihi Kent Peyzajı yaklaşımının asıl hedefi; değerlere ve farklı kültürel bağlamlara saygılı kentsel koruma modelleri için uygulama ilkeleri tanımlamak ve yanısıra mekânsal gelişme sürecinin odağına kentsel mirası yerleştirmek, bir başka deyişle tarihi kenti geleceğin kaynağı olarak görmek.

Kitap altı bölümden oluşuyor; bazı bölümlere eşlik eden çerçeve yazılar kitabı zenginleştiriyor; ve Tarihi Kent Peyzajı ile doğrudan ilgili üç ek ile tamamlanıyor: Tarihi Kent Peyzajı Yaklaşımının geliştirilmesi ile ilgili sürecin özetlendiği Birinci Ek'te kavramın ortaya çıkışında etkin olan dinamikler aktarılıyor. İkinci Ek'te ise 2005 tarihinde UNESCO tarafından kabul edilen Viyana Memorandumu; UNESCO'nun Tarihi Kent Peyzajı Tavsiye Kararı ise Üçüncü Ek olarak yer alıyor. Çok sayıda fotoğrafın zenginleştirdiği kitaptaki kısaltmalar listesi günümüzde koruma alanında kullanılanların büyük bölümünü bir arada görmek açısından yararlı bir altlık oluşturuyor; kitabın zengin bir kaynak listesi var; ayrıca bir dizin hazırlanmış olması kitabı okumayı kolaylaştıran bir unsur.

"Kentsel Koruma: Modern Düşüncenin Kısa Hikayesi" başlığı altında ele alınan **Birinci Bölümde**; 19. yüzyılın sonundan itibaren ağırlıklı Avrupa modellerine ve kavramsal yaklaşımlara dayalı olarak gelişen modern kentsel koruma paradigmasının kökenine bir göz atılmaktadır. Bu bölümde düşünür ve plancılar 19. yüzyılda ve 20. yüzyıl başlarında korumanın meseleleriyle başa çıkmak için kentsel gelişim konularına daha geniş bir yaklaşım içinde bakarken korumayı reddeden ve tarihi kenti kentsel gelişimin ana unsuru olmaktan çıkaran Modernizmin ortaya çıkışıyla radikal bir kopmanın yaşandığı düşüncesi işlenmektedir. Korumanın kökenlerinde Haussmann'ın mühendisliğinden Ruskin'in romantizmine geçişin dinamikleri ve sürecinin ele alındığı bu bölümde tarihi şehre bir miras olarak bakma yaklaşımına tekrar nasıl evrildiğine değiniliyor. "Kırılma: Modern Harekete karşı Tarihi Şehir" (*Fracture: the Modern Movement versus the Historic City*) başlığını taşıyan son alt bölümde ise "Imperial Palaces of the Ming and Qing Dynasties in Beijing and Shenyang (China)", "Historic Centre of the City of Graz (Austria)",

“Ancient City of Aleppo (Syria)”, “Cologne Cathedral (Germany)” Dünya Mirası örnekleri çerçeve yazılarda ele alınarak alt bölümün konusu bağlamında değerlendiriliyor.

“Uluslararası Kamu Politikası olarak Kentsel Koruma” başlıklı **İkinci Bölüm** İkinci Dünya Savaşından sonraki dönemde mirasın korunmasında rol oynayan uluslararası ve bölgesel Sözleşmelerin amacını, çıkış sürecini ve ana mesajını irdeliyor uluslararası kuruluşların görevlerini ele alarak koruma düşüncesinin evrilmesindeki yerlerini tartışıyor. Sözleşmelerin incelenmesinde ayrıntılar üzerinde durulması ve kitabın ana teması ile ilgili maddelerin metin içinde ya da dipnotlar ile açıklanması kitaba zenginlik katıyor. Kentsel korumadaki çelişkileri gideren ve korumayı daha geniş bakış açısına sahip bir kentleşme anlayışıyla bütünleştiren çalışmaların ele alınması gerektiğinin vurgulandığı bu bölümde uluslararası koruma paradigması, UNESCO tarafından tartışmaya açılan Tarihi Kent Peyzajı kavramı aracılığıyla irdeleniyor. Bu irdelemeye bazı çerçeve yazılar eşlik ediyor; “Samarkand – Crossroads of Cultures (Uzbekistan)”, “Historic Centre of Salvador de Bahia (Brazil)”, “The Belvedere Strategy in the Netherlands”, “Historic Landscape Characterisation in England”, “A Dilemma: Venice or Varanasi?” başlıklı bu yazılar yeni koruma paradigması için ipuçları veriyor.

“Kentsel Miras Yönetiminin Değişen Bağlamı” başlığını taşıyan **Üçüncü Bölümde** koruma paradigmasında revize edilme ihtiyacı olan küresel konular özetleniyor ve değişim kavramı dış ve iç güçler şeklinde tasnif edilerek kentleşmenin küresel ölçekte katlanarak artışının yarattığı sorunlar ele alınıyor: kentsel sürdürülebilirlik, çevre sorunları, iklim değişikliğinin etkileri, küresel ekonomi içinde kentlerin değişen rolleri, turizmin yeni kentsel ekonomi, endüstri olarak yükselmesi, tarihi kentin miras değerlerinin değişen algısı ve bugün mirasın somut olmayan bütününün daha etkin rol oynaması bu sorunların en önemlileri olarak tanımlanıyor. Her sorun ayrı ayrı ele alınarak irdeleniyor ve hemen herbiri için örnek teşkil edebilecek bir dünya mirası bir çerçeve yazı olarak aktarılıyor. Bu örneklerin ağırlıkla gelişmekte olan ülkelerde büyüme baskısının yüksek olduğu kentler arasından seçilmiş oldukları görülüyor: “Historic Centre of Vienna (Austria)”, “Historic Centre of Riga (Latvia)”, “Medina of Marrakesh (Morocco)”, “Vilnius Historic Centre (Lithuania)”, “Historic Town of Zabid (Yemen)”, “Luang Prabang (Laos)”. Bölümün sonucunda ise değişimin nasıl yönetileceği konusu ele alınarak dördüncü bölüme geçiş yapılıyor.

“Kentsel Miras Yönetimi için Yeni Aktörler ve Yaklaşımlar” başlığını taşıyan **Dördüncü Bölümde** ise; yazarlar son yıllarda kentsel planlama ve kentsel koruma alanında uluslararası düzeyde ortaya çıkan yenilikçi yaklaşımları ele alıyorlar. Bu yaklaşımlar, kentsel yönetim ve mali reformları teşvik eden ve yoksulluğun azaltılmasını birincil hedef olarak alan Birleşmiş Milletler (UNESCO, UNDP, UNEP veya BM-Habitat) gibi uzman kuruluşların ve diğer önemli aktörlerin (Dünya Bankası, Avrupa Birliği, OECD) programlarını biraraya getiriyorlar. Bu bağlamda, kültürel mirasın, bir kimlik ve toplumsal istikrar unsuru olduğu, turizm ve yaratıcı sektörlerle bağlantılı ekonomik bir sektör olarak önemli bir rol üstlendiği kabul ediliyor. Sürdürülebilirlik, dayanıklılık, iklim değişikliğine uyum ile ilgili önemli konuların kentsel politikaların uluslararası boyutunu güçlendirdiği savunuluyor. Önceki bölümlerde ele alınan kentsel miras yönetiminde başa çıkılması gereken sorunlar, bu bölümde özellikle büyük kentlerin yaşadıkları sorunlardan yola çıkılarak ele alınıyor ve yeni aktörler ve yeni yönetim biçimleri üzerinde duruluyor. Bu bağlamda tartışılan yeni kentsel strateji; kent yönetimi ve finans; kentsel yoksulluk, ekonomik büyüme, kent planlaması, iklim değişikliği ve afet yönetimi konularına odaklanıyor. Bu konuların “Stone Town of Zanzibar (Tanzania)”, “Historic Cairo (Egypt)”, “Traditional Knowledge Saved the Simeulue Community”, “Old Havana and its Fortifications “ başlıklarıyla birer çerçeve yazı ile örneklendiği bu bölümde aynı zamanda uluslararası kurumların kentsel stratejilerine yer veriliyor. UN-Habitat’ın Stratejik Viyonu (*UN-Habitat’s Strategic Vision*), UNDP’nin Yerel Yönetim Odağı, (*UNDP’s Local Governance Focus*), UNEP’in Küresel Yeni Yeşil Yol (*UNEP’s Global Green New Deal*), Avrupa Birliği Şehir İnisiyatifi (*European Union’s Urban Initiative*), OECD’nin Şehir Programı, (*OECD’s Urban Programme*), UNESCO’nun Dünya Miras Şehirleri Programı (*UNESCO’s World Heritage Cities Programme*) hakkında da temel bilgiler veriliyor. Dolayısıyla bu bölüm uygulamacılar açısından yararlı bir rehber niteliği taşıyor.

Beşinci Bölümde “Kentsel Çevrenin Yönetiminde Genişleyen Araçlar” başlığı altında yenilikçi araçlar kullanan yeni politikalar, yasal düzenlemeler, toplum katılımı, teknik analiz ve mali destek konuları ele alınıyor. Bu araçların planlama ve kentsel süreçlerin yönetimine uyumunu artırmayı amaçladığı vurgulanıyor ve bu nedenle mekansal ve toplumsal bütünleşme ve toplum katılımı ve işbirliği konularının önemi tartışılıyor. Farklı disiplin alanlarından oluşan araçların kullanımının

verimli olduğu ve yenilikçi önerilerin yolunun açıldığı örneklerle aktarıyor. Bu bölüm özellikle örnekler içermesi açısından uygulamada çok faydalı olabilecek bilgiler taşıyor. Kentsel miras yönetiminde ele alınan aktörler ve araçların değerlendirildiği bu bölümde “Düzenleyici Sistemler”, “Topluluk Katılım Araçları” ve “Teknik ve Finansal Araçlar” başlıkları yer alıyor. Bu kapsamda yer verilen birçok uygulamanın yanısıra “Çevre Etki Değerlendirmesi” uygulamalarına da geniş yer verildiğini belirtmek gerekir.

Altıncı ve Son Bölüm “Tarihi Kent Peyzajı: Kentsel Yüzyılda Mirasın Korunması” başlığı ile açılıyor. Yazarlar Tarihi Kent Peyzajı yaklaşımının üç zorunluluktan kaynaklandığını savunuyorlar. Bunlardan birincisi; küreselleşme dinamiklerinin daha da güçlendirdiği değişim baskısı nedeniyle gereği gibi uygulanamayan kentsel koruma sorunlarının üstesinden gelme ihtiyacı; ikincisi koruma, kentsel planlama ve gelişme konularının bütünleştirilmesi ihtiyacı; üçüncüsü ise kültürel çeşitlilik ve kentsel mirasın dinamik doğasını tanımak için klasik koruma paradigmalarına geri dönüş ihtiyacı. Özellikle “Tarihi Kent Küreselleşmeyle Tanıştı” ve “Kentte Çağdaş Yansımalar” alt başlıklarında aktarılanlar konunun kısa fakat çarpıcı bir özetini ortaya koyuyor.

“Tarihi Kent Peyzajı: Kent Çağında Mirası Yönetmek” (*The Historic Urban Landscape Managing heritage in an urban century*), tarihi kent peyzajı kavramını, kentsel koruma paradigmalarının gelişimi içinde konumlandırması açısından önemli bir çalışmadır. Kitabın katkısı bununla da sınırlı değildir; kentsel koruma uygulamaları için rehber niteliği taşıdığına da vurgulanması gerekir. Uluslararası kurumlar sözleşmeler, uygulama araçları, örnek alan çalışmaları ile kitap zenginleşmektedir. Bu açıdan kitap kent planlama alanında kentsel koruma düşüncesinin gelişmesine önemli bir katkı sunmaktadır. Yazarların bu kitaptan üç yıl sonra yayınladıkları “*Reconnecting the City: The Historic Urban Landscape Approach and the Future of Urban Heritage*” başlıklı derlemeleri ise bu kitabın tamamlayıcısı niteliktedir.

Prof. Dr. İclal Dinçer,

Yıldız Teknik Üniversitesi (YTÜ) Mimarlık Fakültesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü’nde öğretim üyesidir. Lisans eğitimini 1980 yılında İDMMA Mimarlık Bölümü’nde, yüksek lisans eğitimini 1983 yılında YTÜ Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı’nda, doktora eğitimini 1992 yılında aynı üniversitede tamamlamıştır. 1983 yılından itibaren sürdürdüğü akademik çalışmaları ekonomik coğrafya-politika-planlama ilişkileri üzerinedir. Doçentlik sonrasında yöneldiği

kentsel koruma ve yenileme konularını da bu perspektifle ele almaktadır.

Uygulama alanında çeşitli kent planlarının ve sit alanlarının koruma planlarının hazırlanmasında görev alan Dinçer, 2005-2009 yılları arasında İstanbul 1:100.000 ölçekli Çevre Düzeni Planı'nda İstanbul'un kültür mirasının belgelenmesi ve kültür, turizm stratejilerinin geliştirilmesi üzerine çalışmıştır. Dinçer, 2009-2011 yılları arasında İstanbul Tarihi Yarımada Alan Yönetim Planı'nın hazırlanmasında görev yapmış, Edirne ve İstanbul Yenileme Alanları Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu üyeliklerinde bulunmuştur. 1996-1999 yılları arasında sürdürdüğü ICOMOS Türkiye Milli Komitesi'nin genel sekreterliğini 2011-2014 yılları arasında tekrar üstlenmiş olup, 2014 yılından itibaren de başkanlık görevini yürütmektedir.

E-posta: diclal@yildiz.edu.tr